

Univerzita Karlova v Praze  
Filozofická fakulta  
Fonetický ústav  
doc. PhDr. Jan Volín, Ph.D.

**Posudek**  
oponenta na diplomovou práci Zuzany Ocelákové  
**Mluvená komunikace v kontextu:**  
**Začlenění jazyka jakožto diskriminativního kódu**  
**do enaktivní kognice**

Předložená studie je v mnohém velmi netypickou pro kvalifikační práce vznikající v posledních desetiletích na Fonetickém ústavu FF UK. Nejedná se o empirickou studii s jasně vytyčenou testovatelnou hypotézou, nýbrž o pokus o navržení širšího teoretického rámce pro stávající foneticko-lingvistický výzkum. To ovšem neznamená, že by se nemohlo jednat o užitečný počin, který svým dílem přispěje k rozvoji oboru. Autorka se pouští do nesmírně záslužného úkolu – evidentně jí jde o posílení kompatibility mezi lingvistikou a ostatními vědními obory. Ve svém důsledku by tato snaha mohla přispět ke zvýšení společenské relevance jazykovědy, která se v řadě svých oblastí díky samoučelným formalismům uzavřela sama do sebe a ztratila, především ke své škodě, kontakt s okolním světem.

Samotná struktura textu, ať už na úrovni kapitol, oddílů nebo odstavců, prozrazuje velmi dobře rozvinutou schopnost pracovat systematicky, s neustálým zřetelem na cíl sdělení. Přestože tematizované koncepty jsou poměrně složité, čtenář vždy ví, proč autorka říká to, co říká. To samozřejmě neznamená, že je vždy použitou argumentací nebo vysvětlením přesvědčen. Důležité je, že není ztracen, a ani neztrácí důvěru v autorčin dobrý úmysl. Jako drobnou připomínku připoujím, že členění na odstavce by v některých místech textu mohlo být častější.

Povšechný záměr je srozumitelně vysvětlen již v úvodních odstavcích (s. 9 – 12), z nichž je také patrné autorčino zaujetí pro tanec a její filozofická zkušenost. Zatímco tanec zůstává drobnou inspirací pro některá přirovnání, či metaforická vyjádření, filozofický náhled na problematiku komunikace je pro cíle práce zcela zásadní. První kapitola se dotýká samé podstaty života ve smyslu fungování živé hmoty. Přebudovává některé zavedené koncepty s cílem poskytnout výhodnější perspektivu pro současné zkoumání interakce organismu a prostředí. Chvályhodně se snaží vystoupit proti přetrvávajícímu ignorantství antropocentrického výkladu světa a vymezuje se také proti příliš ostře chápaným hranicím mezi organismem a jeho okolím. (U některých návrhů ovšem není v této fázi výkladu jasná jejich účelnost – např. u stírání rozdílu mezi uvědoměním si nějaké souvislosti a akcí (např. s. 19, pozn. 7, dále pak některé formulace v oddíle 1.2.3). Pokud bychom zde položili rovnítko, pak budeme potřebovat nové termíny pro zjevnou činnost a změnu vnitřního stavu. Jakkoli jsou tyto

velmi těsně provázány a rozhodně není rozumné stavět je proti sobě, přece se v řadě analýz zdá být účelné mezi nimi rozlišovat.)

Druhá kapitola předestírá autorčino pojetí podstaty jazyka jakožto prostředku mezilidské komunikace. Je opět potěšitelné, že za základní komunikační jednotku považuje autorka výpověď, tedy ucelenou významovou propozici (v textu zřejmě kvůli obecnosti označovanou jako „message“), a nikoli třeba morfémy nebo slova, na něž je možno celek rozložit. Hlavním posláním druhé kapitoly je ale evidentně odmítnutí představy, že by byl význam výpovědi v daném kontextu skládán z drobnějších sémantických prvků. Autorka s odkazem na další literaturu tvrdí, že význam základní komunikační jednotky je rozpoznán v kontrastu s dalšími možnostmi, které by snad v daném kontextu přicházely v úvahu. Toto tvrzení opírá o některá empiricky zjištěná fakta o jazyce.

V kapitole třetí se autorka podle svých slov pokouší propojit dva dříve představené teoretické rámce. Je zajímavé sledovat, jaké jednotlivé kroky jí to umožňují. Pozoruhodné je zejména zpochybnění svobodné vůle mluvčího – zde je vskutku pojmenována jedna z nepříjemných chyb tradičních přístupů k jazyku. Podobnou důležitost přikládám i stanovisku, že referenční funkce jazyka není jeho základní, natož jedinou funkcí. Pokud má být jazykověda živoucí, smysluplnou vědní disciplínou, pak bude zřejmě muset toto akceptovat.

Cílem čtvrté kapitoly je demonstrovat účelnost nově navrhovaného rámce pro oblast fonetiky a fonologie. I zde je patrna autorčina intelektuální vyzrálost. Kromě „velkých“ témat, jakými jsou kategoriálnost v jazyce, místo fonému v reálných procesech produkce a percepce řeči nebo střídání replik při konverzaci, jsou v této kapitole zmíněny menší, ale neméně zajímavé problémy. Např. na s. 73 v poznámce pod čarou je elegantně zpochybněn tradiční konstrukt *elipsy*, který se sice v jazykovědných výkladech tvrdošjně drží, ale který je čím dál tím obtížnější smířit s novými poznatky o reálné praxi každodenního užívání jazyka.

Je velmi sympatické, že autorka si nevybírá pouze ty skutečnosti, které její návrh podporují. Na s. 95 – 98 představuje problém, který není jednoznačně integrovatelný do navrhovaného rámce. Toto není nijak zlehčováno nebo zastíráno, jsou naznačena potenciální řešení. Nakonec s tímto přístupem rezonuje i závěr studie, kde autorka manifestuje skromnost, a zároveň ukazuje možnosti dalšího výzkumu navazujícího na její práci.

Pro účely obhajoby navrhuji následující možnosti rozvedení debaty o představených tématech.

1) V práci se několikrát objevuje propozice, že „vědomost = dovednost“ (s. 19, viz též s. 66 i jinde). Dokázala by autorka uvést vědní obor, kde je rozlišení těchto dvou termínů naprosto zásadní? Měl by takový obor změnit svou terminologii nebo konceptuální bázi?

2) Mezinárodní jednotkou energie je joule (též watt sekunda nebo newton metr). Je představený koncept „volné energie“ nějak kvantifikovatelný? Je pro nově navrhovaný teoretický rámec nezbytný?

3) Na s. 45 je prezentována myšlenka autokorekce uzavřená slovy: „*Users of the code are therefore constantly learning from each other and all of them together are both learning the code and forming it.*“ Dokázala by si autorka představit situaci, kdy mluvčí zřetelně vidí, že její

způsob kódování není pro adresáta srozumitelný, a přesto svůj způsob kódování odmítne modifikovat (tj. odmítne se poučit)?

K formální stránce textu je třeba poznamenat, že je psán velmi dobrou angličtinou, s malým množstvím překlepů nebo gramatických pochybení. Formátování je v souladu s požadavky na tento typ prací a nad jejich rámec jsou i uživatelsky příjemná propojení odkazů pomocí softwarové funkce.

Jistě by bylo záhodno, aby autorka v započatém díle pokračovala. Jedním ze zásadních kroků by myslím byly hojné debaty s lingvisty různých teoretických zázemí. Jejich námitky by bylo dobré zaznamenat a posléze je systematicky představit spolu s validní argumentací ve prospěch rámce, který autorka obhajuje.

Ať už bude další postup jakýkoli, z předložené práce je patrný autorčin rozhled, argumentační schopnosti a zodpovědnost. Konstatuji tedy, že diplomová práce Zuzany Ocelákové svým obsahem i rozsahem vyhověla požadavkům kladeným na diplomové práce magisterského studia. Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem ji doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení **v ý b o r n ě**.

V Praze dne 28. 8. 2020

.....

doc. PhDr. Jan Volín, Ph.D.